

Zala megye archontológiája 1138-2000.

Szerk.: Molnár András, *Zalai Gyűjtemény 50., Zala Megyei Levéltár Zalaegerszeg, 2000. 524 p.*

Ha egy történeti kiadvány a vidéki műhelyek valamelyikéből (levéltár, múzeum) kerül ki, akkor, a történeti kiadványoknál egyébként is megszokott, érdektelenséggel találja szemben magát. Vannak sorozatok természetesen, mint például a *Magyar Századok*, amelyek jó értelemben vett népszerűsítésre törekednek és szélesebb olvasó közönséget vonzanak. Emellett a rendszerváltás óta folyamatosan jelennek meg elsősorban a közelmúlt történetével kapcsolatos új szemléletű, remek alkotások, de nem vagyunk híján a felháborítóan gyenge, lapos, politikai manifesztumnak inkább, mint történeti műnek minősülő írásokkal sem, amelyek felkerülnek az olvasói sikerlistákra is.

A különböző, főként vidéki levéltárak kiadványai jó esetben az érdeklődő szakma figyelmét keltik fel és sokszor joggal, de gyakran igazságtalanul a helytörténeti jelzőt mint negatív értékminősítést kapják. Mindamelllett az információáramlás, ebben a tekintetben gyenge volta, ill. a vidéki kiadványok terjesztésének nem éppen rózsás helyzete folytán esetleg el sem jutnak az olvasókhoz. (Többek között ez is indokolja a recenzió műfajának jogosságát.)

A Zala Megyei Levéltár azon intézmények közé tartozik, ahol a helytörténet-írásnak a hosszú évek óta folyó színvonalas munka révén rangot adtak. A Zalai Gyűjtemény sorozatban 1974 óta jelennek meg a megye történetével foglalkozó tanulmánykötetek, forráskiadványok stb., amelyek témájuk révén nem egy esetben a megyehatáron is túlmutatnak. A teljesség igénye nélkül gondolok itt egyebek mellett a vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek regesztá köteteire, a Csány László és Deák Ferenc politikusi működését feldolgozó kötetekre vagy az 1956-os forradalom Zala megyei dokumentumait publikáló kötetre, a sort még lehetne folytatni.

E sorozat keretében látott napvilágot Zala megye archontológiája, amely az országban elsőként adja közre egy megye teljes, az első írásos említéstől kezdve a közelmúltig, 2000. július 31-ig tartó időszakának tisztviselői listáit.

Az archontológiát, mely a tisztség- és hivatalviselőkkel foglalkozik, hagyományosan a történelem segédtudományai közé szoktuk sorolni. Engel Pál véleménye szerint ez a besorolás nem indokolt, mivel nincs eleve adott tárgya (oklevél, kódex, írás, felirat, pecsét, címer), nincs sajátos szókincse, mint például a heraldikának és sajátos módszertana, mint a paleográfiának. Ezért Engel Pál helyesebbnek tartja,

ha inkább egyfajta tudományos tevékenységnek tekintjük, melynek célja bizonyos történettudományi segédletek összeállítása.¹

Éppen a fentiekből adódóan az archontológia művelőjétől megköveteli az említett segédtudományok összességében való jártasságot, speciális képzettséget, valamint közigazgatás-, jog- és politikatörténeti ismereteket is feltételez. Talán éppen ez lehet az egyik oka annak, hogy — bár művelése több, mint kétszáz éves múltra tekint vissza Magyarországon —, kevesen művelik. Szerepet játszhat még az is, hogy több éves fáradságos munkát igényel, ugyanakkor a befektetett energiához képest kevésbé ígér látványos sikert. Hasonlóan azonban a forráskiadványokhoz, hosszú ideig fontos kézikönyvvé válhatnak.

Amint már említettem Magyarországon már hosszú időre tekintenek vissza az archontológiai kutatások. A XVIII. században Wagner Károly jezsuita történettudós 1782-ben kéziratban elkészítette Magyarország főispánjainak megyénkénti sorozatát. A XVIII–XIX. század fordulóján Lendvay Ignác Márton kamarai levéltárnok a királyi személynökök és az ügyigazgatók sorát állította össze a középkortól kezdve. 1824-ben jelent meg nyomtatásban Csergheő Ferenc archontológiája a Dunántúli Kerületi Tábla hivatalnokairól. A XIX. század historikusai nem jeleskedtek az archontológia művelésében, nem folytatták a XVIII. századi elődök munkáit.

1988-ban jelent meg Fallenbüchl Zoltán hiánypótló műve Magyarország főméltóságai címmel, amely a királyokat, a nádorokat, az országbírákat, a horvát bánokat, az erdélyi vajdákat és fejedelmeket stb. tette közzé az 1526–1848 közötti időszakból. Az 1526 előtti korszakot öleli fel Engel Pál grandiózus munkája. (Magyarország világi archontológiája 1301–1457. Bp., 1996.)

A vármegyéek tisztviselőinek névsora az országoshoz képest roppant hiányos. A Magyarország Vármegyéi és Városai sorozat (szerk.: Borovszky Samu) köteteiben a fő- és alispánokat, ill. az országgyűlési követeket közölték, ez utóbbiakat nem mindegyik kötetben. Fallenbüchl Zoltán az 1526–1848 közötti időszakból közzé tette Magyarország főispánjainak listáját (Bp., 1994.).²

A legtöbb megye tisztviselői kara mind a mai napig feldolgozatlan, illetve a megjelent művek vagy csak egy-egy korszak tisztségviselőinek listáit, vagy hosszabb időszak bizonyos méltóság viselőinek lajstromát publikálták.

1 Engel Pál: Archontológia. In: A történclem segédtudományai. Szerk.: Bertényi Iván. Bp., 1998. 29–36. p.

2 Vö.: Pálffy Géza: Archontológiai kézikönyv vagy század cleji ismereteink összecsége? Gondolatok Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főispánjai. Die Obergespane Ungarns. 1526–1848. című könyvéről. In: Fons, 2. (1995) 99–111. p.

A Zala Megyei Levéltár vállalkozása arra, hogy a megye legfontosabb tisztségviselőinek, tisztségviselőinek teljességre törekvő cím- és névtárát közzétegye 1138-tól 2000. július 31-ig, úttörő és remélhetőleg követőkre találó kezdeményezés.

A kötet három nagyobb fejezetre tagolódik. Az első Zala megye közigazgatástörténetét mutatja be. Az egyes korszakok más-más szerző tollából a megye területváltozásait, az egyes korszakok hivatalviselőinek feladatkörét, hatáskörét, a hivatal betöltésének módját és feltételét elemzik, kiemelve azokat a jellemzőket, amelyek csak e megyére vonatkoznak. Tehát a nemesi vármegye kialakulásától kezdve kíséreljük végig azokat a folyamatokat, amelyek során a vármegye szerepe az országos helyzetnek megfelelően nőtt vagy csökkent és azt, hogy az országos politikai és közigazgatási viszonyok miként hatottak a megyére. A közigazgatási jellemzők egyúttal betekintést engednek a megye történetébe, a birtokviszonyokba is. Nagyon jó ötletnek tartom, hogy az egyes fejezetek után részletesen felsorolásra kerüljenek azok a korszakokra vonatkozó források, amelyek a tanulmány és a tisztségviselői lista összeállításánál felhasználásra kerültek. Szerencsés helyzetben van a levéltár abból a szempontból is, hogy a szerzők és a kötet lektora kivétel nélkül a Zala Megyei Levéltár jelenlegi vagy valamikori munkatársai, az adott korszak szakértői, így külső szakemberek bevonása nélkül készülhetett el a kötet. A szerzők a tanulmányok, illetve korszakok sorrendjében: Bilkei Irén (1138–1596), Turbuly Éva (1597–1750), Kapiller Imre (1750–1810), Molnár András (1810–1849), Halász Imre (1849–1861), Foki Ibolya (1861–1909), Káli Csaba (1910–2000), a kötet lektora Simonffy Emil volt.

A második nagyobb fejezet Zala megye tisztségviselőinek címtárát közli, korszakokra bontva hierarchia alapján, a hivatalviselés kezdő és záró dátumával, külön a központi és járási tisztségviselőket, egészen az esküdtekig bezárólag. A harmadik, záró fejezet a tisztségviselő névtárát közli betűrendben, az általuk betöltött hivatal, ill. tisztség megnevezésével és a szolgálati idő megjelölésével. A kötet szerkezeti felépítése logikus, áttekinthető és a harmadik fejezet, a névtár lehetővé teszi a könnyű és gyors keresést, ami főlegessé teszi a hagyományos névmutatót, ezért indokolt annak elhagyása. Bár recenzensként elsősorban a tartalmat vagyok hivatva méltatni, de a kötet külseje is joggal megérdemli a dicséretet.

Visszatérve a bevezetőkből mondottakhoz, azt gondolom, hogy jelen kötet szép reprezentációja a Zala Megyei Levéltárban évek óta folyó értékes munkának. Ha a levéltárak folyamatosan ilyen színvonalas köteteket produkálnak, akkor levétközhetik magukról a szakmai körökben pejoratív értelemben használatos és ettől rosszízű „helytörténeti” jelzőt.